
М. С. Шаповалова.

ШЕКСПІР В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Львів, «Вища школа», 1976, 210 с.

У рецензованій книжці простежується процес вивчення і засвоєння спадщини Шекспіра на Україні від 30-х років XIX ст. до нинішнього часу. Авторка слушно підкреслює важливу роль російської літератури і мови в цьому процесі. Адже в силу особливостей суспільно-політичних умов знайомство українських письменників з драматургією Шекспіра відбувалося через російські переклади, завдяки творчим контактам з діячами російської культури.

Охоплюючи досить великий час розвитку української культури, М. С. Шаповалова докладніше зупиняється на тих історичних періодах, коли оволодіння шекспірівською

спадщиною відбулося особливо активно. Звідси й розподіл матеріалу на три розділи, у першому з яких розглядається літературний процес на Україні в 30—60-х рр. XIX ст., у другому—70—90-ті роки і початок XX ст.; останній розділ присвячений вивченню Шекспіра в українській радянській літературі.

Зібрано велику кількість фактів, простежено різноманітні форми, в яких проявився процес освоєння спадщини Шекспіра. Дослідниця говорить і про безпосереднє вивчення творів Шекспіра, і про засвоєння українськими письменниками його творчих принципів, показує зростання майстерності

перекладу. М. С. Шаповалова наводить цікаві спостереження щодо того, як в освоєнні творчості Шекспіра виявляється громадсько-політичне обличчя перекладачів.

Книжка побудована як збірка нарисів про окремих перекладачів і популяризаторів Шекспіра на Україні. На початку кожного розділу вміщено невелику вступну частину, в якій авторка намагається окреслити розвиток інтересу до Шекспіра, стан перекладання і вивчення його спадщини. Цей процес М. С. Шаповалова розглядає як результат розвитку української культури, поширення її тематичних обріїв.

Непогане враження справляє нарис про Т. Г. Шевченка. У творчості великого поета, як відомо, немає ні перекладів, ні прямих запозичень з Шекспіра, ні розгорнутих суджень про його творчість. Та залучивши різноманітні джерела — образотворчу спадщину Шевченка, його листи, — звернувшись до спогадів і критичних статей про нього, авторка доводить, що українському поетові були близькі не тільки естетичні принципи великого англійця. Творчість Шекспіра стала для Шевченка джерелом натхнення, супутником на тяжкому життєвому шляху, зразком високої майстерності.

Другий розділ посідає у книжці чільне місце; вміщений тут матеріал зібрано й опрацьовано з особливою старанністю.

Грунтовно розкриті питання «Шекспір і Франко». Діяльність Франка авторка показує як початок нового етапу в розвитку перекладацької справи на Україні і, зокрема, в оволодінні шекспірівською спадщиною. Справу перекладу Франко «розглядав як органічну частину літературного процесу і не мислив нормального розвитку національної літератури без засвоєння культурних надбань інших народів» (с. 115). Написані Франком передмови до видання перекладів Шекспіра можна вважати першим театрознавчими працями в галузі вивчення творчості великого англійця.

Спостережливостю, тонким аналізом відзначається нарис про Лесю Українку. Звертання письменниці до Шекспіра показано в її поезії і драматургії, статтях і листах.

Розглянуто в книжці й переклади, здійснені Ю. Федьковичем, Панасом Мирним, М. Кропивницьким та багатьма іншими.

М. С. Шаповалова вдається до зіставлень з російськими перекладами, а часом і з англійським оригіналом, порівнює й оцінює переклади різних письменників. Вона прагне виявити джерела, якими користувався перекладач, визначити те ідейне завдання, яке він ставив перед собою у виборі твору і в процесі роботи над ним. Так, відзначивши певні достоїнства Кулішевих перекладів з Шекспіра, дослідниця показує їх вади, пов'язуючи їх з реакційним світоглядом Куліша, з його негативним ставленням до української літератури, історії. «Авторитет Шекспіра, відповідно інтерпретованого, по-

винен був служити дискредитації революційно-демократичного напряму і шевченківських традицій в українській літературі» — пише авторка і підкреслює, що вірші Куліша про Шекспіра, інтерпретація Шекспірових творів «були немаловажним епізодом в його реакційній діяльності» (с. 57).

В окремому розділі висвітлено процес вивчення спадщини Шекспіра на Радянській Україні. Значну увагу тут приділено М. Рильському, його перекладам «Короля Ліра» і «Дванадцятої ночі», його поезіям, в яких відбився образ великого англійця, статтям про нього. Внесок М. Рильського в історію української шекспіріани охарактеризовано досить докладно.

Високо оцінюється у книзі поезія М. Бажана шекспірівської тематики, його переклад драми «Буря». М. С. Шаповалова показує, як теми, взяті Бажаном із творчості великого англійського драматурга, наповнилися «новим змістом на ґрунті радянської дійсності й новими поняттями про цінність і зміст людського життя» (с. 193). Добре охарактеризовано тут і переклад «Тимона Афінського», зроблений В. Мисиком.

Але у порівнянні з іншими розділами матеріал радянського періоду виглядає збідненим. Авторка чомусь оминула цілий ряд перекладачів, не назвала ні І. Кочерги, ні Ю. Корецького, ні Б. Тена; поза її увагою залишилися сонети Шекспіра, перекладені Д. Паламарчуком (1966).

У вступі до третього розділу хотілося б побачити ширший огляд процесу заглиблення радянських письменників і літературознавців у суть шекспірівської драматургії та поезії.

Істотним доповненням праці міг би стати огляд літературознавчих праць про творчість Шекспіра таких дослідників, як О. І. Білецький, А. П. Шамрай, С. І. Родзевич, М. П. Дашкевич.

Думається, що варто було б наголосити на тому, що тільки за радянського часу українські театри починають ставити зарубіжні п'єси і Шекспіра зокрема. Це викликало нові вимоги до перекладачів, — треба було не тільки дбати про літературні достоїнства перекладу, а і враховувати вимоги сцени. Відчутна потреба в тому, щоб простежити на перекладах з Шекспіра розвиток перекладацької справи в радянський час.

Шкода, що книжка не має алфавітного і предметного покажчиків — відсутність їх дуже утруднює розшуки нарисів про того чи іншого перекладача, письменника. Дуже корисним було б також і вміщення бібліографії з даного питання.

Животворне джерело шекспірівської творчості невичерпне. Книга М. С. Шаповалової на матеріалах української шекспіріани переконливо це демонструє.

І. Г. Посудовська